

ISSN 2424-5070

2024

02

art nēvš.lt

rémėjai

Leidžiu sau žaisti

Agnė Narušytė

Fotografę Janiną Sabaliauskaitę kalbina menotyrininkė Agnė Narušytė.

Agnė: Janina, gimei Lietuvoje, dabar gyveni Anglijoje, Niukasle. Kodėl išvažiavai?

Janina: Išvažiavau baigusi mokyklą – studijuoti fotografijos į Sanderlando universitetą. Jau žinojau, ko noriu. Ir man pasisekė, nes universitetas turi profesionaliai įrengtas analoginės fotografijos laboratorijas. Ten tiesiog įsimylėjau analoginę fotografiją – ir spalvotą, ir nespalvotą. Galimybės buvo labai plačios. Dėstytojai – praktikuojantys menininkai ir teoretikai. Nuo pradžių jaučiau, kad patekau į stiprią studijų programą.

Agnė: O dabar ar nekyla minčių sugrįžti?

Janina: Būdama ten galiu sau leisti veikti čia. Nuolat apie tai galvoju. Buvimas „tarp“ leidžia daug išmokti, jaustis laisvai, pritaikyti patirtis skirtinguose kontekstuose, atvirai tyrinėti, plačiau matyti pasaulį. Tikrai žinau, kad noriu labiau įsitraukti į meno vyksmą Lietuvoje – mokyti jaunos žmonės analoginės fotografijos ir kuruoti, fokusuotis į *queer* feministinę istoriją, kurti. Šiuo metu su draugais renkame techniką analoginės fotografijos laboratorijai, kuri, tikiuosi, bus prieinama. Čia bus saugu ir gera susitikti, dalintis idėjomis, mokytis vieniems iš kitų ir keistis patirtimi. Man svarbu kartu su bendruomene kurti galimybes būti matomiems, įamžinti savo patirtis, jausmus ir išgyvenimus.

Agnė: Seniai domiesi *queer* fotografija, surinkai įspūdingą fotoknygų kolekciją. Kurie menininkai tau padarė didžiausią įtaką?

Janina: Studijuojant patraukė Nan Goldin, Roberto Mapplethorpe'o, Catherine Opie fotografija. Persikrausčiusi gyventi į Niukaslą susipažinau su Kuba Ryniewicziumi, vėliau Phyllis Christopher, kuri mane supažindino su JEB, Del LaGrace Volcano, Jill Posener, Honey Lee Cottrell, Tee Corinne, Annie Sprinkle kūryba. Visai neseniai susipažinau su Roman Manfredi ir dalyvavau jos projekte „MES / MUS, lesbietės iš darbininkų klasės aplinkos britiškame peizaže“ (*WE / US, Butches and Studs from Working Class Backgrounds within the British Landscape*, kuruota kartu su Ingrid Pollard).

Man svarbi fotografija, kuri siekia pokyčio. Sisteminio. Visi šitie žmonės fotografavo ar fotografuoja savo aplinką ir savo kultūrą, savo draugus ir save, o man atrodo, kad tokios jautrios, atviros, *queer* bendruomenės reprezentacijos dar mažai yra Lietuvoje.

Džiugu, kad Veronikos Šleivytytės fotografija – intymi, jautri ir šmaikšti, labai daug sluoksnių turinti – neseniai jūsų su Milda Dainovskyte atrasta. Atsispiriant nuo įkvėpėjų man svarbiausia dokumentuoti tai, kas vyksta dabar, savo aplinką. Domėtis žmogaus teisių procesais Lietuvoje, savo kūryba prisidėti prie man svarbių pokyčių.

„Pokyčių – gamtoje ir visuomenėje – pradžios nepastebimos. <...> Priimti, kad kai kurie klausimai neišsprendžiami, ir toliau nepaliaujamai tyrinėti man yra perspektyvus būdas užmegzti santykį su tikrove“ (*Developments – in nature as well as in society – have unnoticeable beginnings. <...> Accepting the unsolvable nature of certain questions whilst continuing to research relentlessly is, for me, a viable way to engage reality* – cituota iš Wolfgang Tillmans, *Manual*, 2007). Net žurnalas „Kreivės“, kurį pradėjome kartu su Laura Varžgalyte ir Vilniaus *Queer* festivaliu, leidžiamas, nes norėjosi suteikti platformą idėjoms, kritiškai reflektuoti praeitį, svajoti apie kitokią ateitį, dokumentuoti savo gyvenimą, kad jis išliktų kitoms kartoms.

Agnė: Tam pačiam tikslui pasitelki ir fotografiją.

Janina: Mane traukia žmonės, kuriems rūpi pokytis, jų istorijos, aistra gyvenimui, veiklos. Žmonės, kurie atvirai reiškia save. Per fotografiją kuriu ryšį, susipažįstu. Kartais kabu kaip tiltas tarp tų žmonių, kurie mane įkvėpia, ir žmonių, kurie anų žmonių dar neatradę. Gal dėl to susidomėjau kuravimu. Man svarbu archyvuoti, dalintis atradimais, suvesti. Fotografuodama, mokydama, kuruodama galvoju, kad būdami matomi galime ką nors pakeisti per jautrų vaizdą.

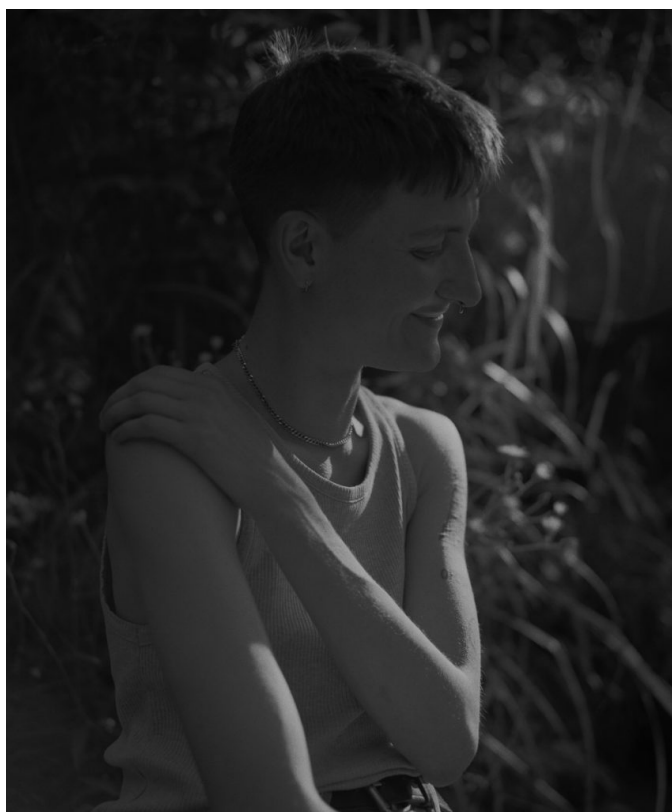
Agnė: Kas tau yra jautrus vaizdas?

Janina: Tai santykis. Ilgalaikis ryšys. Fotografija suteikia vietą, prasmę. Man yra taip: o, koks žmogus! Mums reikia ką nors nuveikti kartu. Tiesiog mano galvoje nuolat kirba tokia mintis: kaip prisidėti prie pokyčių per kultūrą. Kaip tapti matomiems. Mes norim gyventi dabar, o ne visą gyvenimą kovoti už savo teises.

Gal taip yra todėl, kad mes, *queer* žmonės, nelabai turim reprezentacijos ir ieškom signalų, simbolių, asmeniniuose archyvuose nugulusių vaizdų, kurie galbūt parodytų, kad mes buvom, jau seniai esam. Tiesiog norisi tyrinėti praeitį, ką puikiai daro „Išgirsti“ *queer* archyvo komanda – Viktorija Kolbešnikova ir Augustas Čičelis. Ištraukti iš užmaršties, kas buvo slėpta. Žinoma, reikia atsargiai interpretuoti ir jautriai ką nors teigti.

Aš noriu rodyti *queer joy*, džiaugsmą, kurį patiriame kaip laimę būti kartu, veikti kartu ir jausti stiprų užnugarį. Kartu galim gana daug. Aš niekada nesu viena, nekuriu viena.

Man svarbu dokumentuoti žmones emigracijoje, nuolat stengiuosi užmegzti su jais ryšį, užduoti klausimų, dalintis patirtimis. Pavyzdžiui, Dylanas – jis jau daugiau nei vienuolika metų gyvena ne Lietuvoje. Su juo susipažinau Vilniuje per „Baltic Pride“ 2022 metais. Į eitynes atsinešiau polaroidinį fotoaparata. Norėjau fotografuoti žmones su plakatais. Mano dėmesį patraukė Dylano laikomas plakatas *not gay as in happy but queer as in free Palestine*. Taip ir priėjau prie jo. Dylanas buvo spalvingas, pasipuošęs, pradėjo kalbėti lietuviškai, sako: „Aš gyvenu Glazge.“ – „O aš gyvenu Niukasle, – sakau, – susitinkam.“ Ir susitikom Glazge praėjusią vasarą.

Kiekvieno fotografuojamo žmogaus paprašau, kad pasidalintų kuo nors asmeniškai apie save. Kai kurie nenori niekuo dalintis. O kiti – atvirkščiai, noriai pasakoja apie save. Kate ir Phyllis parašė žiauriai fainai. Su jomis susipažinau 2016 metais. Jos abi yra menininkės, tiria *queer* reprezentaciją ir įgalinimą. Kate šiais metais išleido knygėlę apie įsivaikinimą būnant *queer* moterimi ir ką tai reiškia, ypač jei esi vyresnio amžiaus. Ta knygėlė dabar yra LGBT archyve „Išgirsti“. Jos – mano šeima. Kai paprašiau kuo nors pasidalinti, jos parašė: „Susipažinusios Kate ir Phyllis susitarė, kad potyriai, o ne patogumas bus jų santykių moto“ (*When Kate and Phyllis met they agreed that experience above comfort will be their relationship motto*).

Kate & Phyllis. Niukaslas, JK, 2023

Arba štai Ajus, stovintis upėje, irgi pasidalino: „Esu Ajus, esu *queer* žmogus, esu (perdegęs) žmogaus teisių aktyvistas, esu kairysis – man svarbu tiek kolektyvinis, tiek asmeninis išsilaisvinimas ir solidarumas su skirtingomis kovomis su priespauda ir neteisybe. Esu vienas iš asociacijos „Trans Autonomija“ įkūrėjų ir pirmininkas (TRANS AUTONOMIJA: savęs apibrėžtis, kūno autonomija, orumas, solidarumas, depatologizacija; daugiau informacijos galite rasti čia: <https://transautonomija.lt/>).

Ajus. Vilnius, LT, 2023

Trans Autonomija nariai. Viršuje iš kairės į dešinę: Aidas, Ajus, Gabrielis Apačioje iš kairės į dešinę: Pingvinas, Saša. Vilnius, LT, 2023

O štai Agnė: „Kas būtų, jei tikėtume meilės galia viską pakeisti?“ (*What if we believed that love has the power to change everything?*)

Simona: „Mylėkim(ės) garsiai.“

Agnė: Bet parodoje tekstų nėra?

Janina: Nėra, bet stengiausi kuo daugiau laiko praleisti galerijoje, kad galėčiau apie kiekvieną portrete matomą žmogų papasakoti. Štai Beatričė pasidalino: „Pamilti ir mylėti visada taip garsiai, kad niekas negalėtų to perrėkti.“ Jau seniai su ja tarėmės susitikti fotografijai. Mane žavi jos aistra motociklams. Primena *Dykes on Bykes* (lesbės ant motociklų). Potrete – ji ir jos pirmasis motociklas. Tai paskutinė diena, kai Beatričė turėjo tą motociklą, ant jo ją ir nufotografavau, kitą dieną jį pardavė. Tai atsisveikinimo portretas. Ir kartu – mudviejų gilesnis susipažinimas.

Beatričė. Vilnius, LT, 2023

Janina: Pamenu, atvažiavau pavargusi, kaip tik tą rytą fotografavau Dovilę Dobravolskaitę Asvejos ežere. Beatričė pasiūlė arbatos, dar kartą aptarėm idėjas ir netrukus nuėjom fotografuoti. Po kurio laiko pajaučiau, kad jau turiu *tą* nuotrauką. Bet suabejojau, ar tikrai išėmiau apsauginę plokštelę iš savo vidutinio formato „Mamiya’os“. Tad įsidėjau naują juostą ir bandžiau atkartoti, ką buvau nufotografavusi. Aišku, jai nesakiau, kad taip įvyko – nenorėjau sugadinti ūpo. Tik grįžusi prisimini, kad mano fotoaparatas neveiktų, jei nebūčiau ištraukusi tos plokštelės.

Fotografuoju lėtai, nevadinu to fotosesijomis. Kai pajuntu tarpusavio ryšį, to žmogaus pasitikėjimą, kad kartu kuriamas atvaizdas išreišk jo (jos) būseną tuo metu, jo (jos) asmenybę, sustoju.

Agnė: Dabar man tavo portretai ima atrodyti lyg bendravimo stop kadrai.

Janina: Man smagu, kai fotografuojant žmonės užmiršta pozuoti, atsipalaiduoja, įsiklauso į savo kūną, tiesiog būna. Pavyzdžiui, Simona. Susipažinome naujametiniame vakarėlyje. Simona iškart mane užkalbino: „Kaip man patinka tavo fotografija!“ Aš apie ją nieko nežinau, bet akį patraukė jos *gender non-conforming butch dyke* savimi pasitikinti išvaizda. Sakau: „Man labai patinka, kaip tu atrodai, o tu taip kiekvieną dieną atrodai?“ Ji sako: „Taip, aš esu anglų kalbos mokytoja ir nekeičiu savo išvaizdos eidama pas mokinius, man žiauriai faina būti savimi.“ O ta šukuosena! Kirpimas „Gradacija“ (*skin fade*). Sakau: „Gal norėtum nusifotografuoti, kada turi laiko? Aš Lietuvoje dar kelias dienas.“ Ji sutinka, susitariame, kad fotografuosiu ją Bernardinų kapinėse, nes jai ten gera nueiti, kai norisi pabūti su savimi. Išsirinkome vietą, buvo apsiniaukę, ne toks kontrastingas apšvietimas. Ji išsitraukė cigaretę, o aš sakau: „Iš pradžių gal be cigarečių.“ Po kurio laiko peržiūrėjusi seriją nuotraukų su ja, supratau, kad nuotrauka su cigarete vis dėlto daug stipresnė, nes Simona stovėjo arčiau manęs. Ji didingesnė, ne taip susiliejęsi su aplinka, jos asmenybė ryškiau matoma. Ir ta cigaretė, ta ranka...

Simona. Vilnius, LT, 2023

Arba štai Agnė – prieš tai ją menkai pažinojau. Buvau ką tik parsukridusi į Kauną, gėriau su tuometine savo mergina kavą vidiniame kiemelyje. Kaitino saulė. Atėjo Agnė, ji gyvena tame name, prisėdo šalia ir sako: „Janina, norėčiau atsisveikinti su šiais namais, nes ruošiusi išsikraustyti. Gal tu galėtum mane kada nors nufotografuoti?“ Kaip tik po ranka turėjau fotoaparata. Sakau: „Dabar, išgeriam kavą ir varom.“ Ir buvo labai smagu. Sakau: „Žaidžiam, reišk save.“ Ten buvo automobilis, apaugęs vijokliais – ji pradėjo su jais žaisti. Tada nuėjom pas ją į namus, dar nusifotografavom – toks praeities paleidimas.

Agnė. Kaunas, LT, 2023

O Aistę ir Vėją fotografavau legendinio „Lelijos“ siuvimo fabriko kieme. Norėjosi perteikti jų aistrą, žaismingumą, meilės ryšį. Vėliau visos kartu atrinkome kadra, kur Aistė laiko Vėją. Kaip tik tokios fotografijos idėją turėjau seniai ir pagaliau atradau žmones, su kuriais galėjau ją įgyvendinti. Savo žmonių nevadinu modeliais, man norisi, kad bendradarbiaudami žmonės visų pirma atspindėtų save, o ne darytų vien tai, ką aš pasiūlau.

Aistė & Vėja. Vilnius, LT, 2023

Agnė: Visada fotografijas atrenki kartu? Ar čia ir glūdi „Pasitikėjimas“, tapęs parodos galerijoje „Drifts“ pavadinimu?

Janina: Toks mano procesas. Kai nufotografuoju, nusiunčiu kuo daugiau nuotraukų, nes noriu gražinti žmonėms jų atvaizdą. Aišku, pasakau, kuri nuotrauka man išsiskiria, bet dažniausiai būna, kad tas kadras ir jiems rezonuoja.

Su parodos pavadinimu neskubėjau, norėjau išjausti. Man svarbu buvo, kad kuratorė Laima Kreivytė pamatytų fotografijas gyvai. Aš dirbu su analogu, o atrankai siųsti galėjau tik skaitmeninius vaizdus. Kai ji Lietuvoje pamatė analoginius atspaudus, buvo didžiulis įspūdis. Ji sako: „Vardink po žodį, apie ką ši paroda tau.“ Vardinau, vardinau, vardinau, kol abi sustojome ties tuo pačiu žodžiu. Bet ir šiaip tai yra mano kūrybos pagrindas: atsiklausti. Man sako: „Janina, juk jau sakiau, kad gali naudoti šitą nuotrauką.“ O aš klausiu: „Ar tau nesvarbu, kur ji bus naudojama šį kartą?“ Visi šie žmonės yra mano draugai arba pažįstami, su kuriais stengiuosi palaikyti nuolatinį ryšį. Tas pasitikėjimas turi būti abipusis – aš jais pasitikiu, bet ir jie manimi pasitiki, kad nenaudosiu jų atvaizdo bet kam ir bet kur. Svarbus ir pasitikėjimas pačia galerija, žiniasklaida, kad atspindės, pateiks mus kokybiškai – pasitikėjimas, kad bus bendradarbiaujama, kad viskas bus daroma rūpestingai.

Pavyzdžiui, su Luiza ir Justina susipažinom, kai jos atsakė į mano kvietimą kuriant fotografijų seriją pirmajam „Kreivių“ žurnalo numeriui apie meilę, kasdienybę ir draugystę tarp LGBTQ+ žmonių. Jos pasikvietė mane į namus atšvęsti neįvykusių vestuvių.

Luiza ir Justina. Rudamina, LT, 2023

Agnė: Kodėl neįvykusių?

Janina: Jos turėjo tuoktis Švedijoje, bet kadangi Lietuvoje nėra atitinkamų įstatymų, joms neleido. Prieš atvažiuodama susipažinti, šios istorijos nežinojau, bet jų meilės dokumentavimas buvo jų pačių dovana sau. Po trejų metų vėl pas jas apsilankiau. Tiesiog pamačiau, kad Justinos gimtadienis, pasveikinau. Atrašė, kad persikraustė, turi katiną. Sakau: „Noriu aplankyti, bet turiu nedaug laiko, nes ruošiuosi parodai. Bet gal jūs norėtumėte nusifotografuoti mano parodai?“ Labai apsidžiaugiau, kai sutiko, jaudinausi – jos man tokios svarbios, visoms tai buvo labai jautri akimirka. Galvojom, kaip nepadaryti klišės, parodyti daugiau nei išvaizda, atskleisti jautrumą, švelnumą, ryšį. Paskui jos man atsiuntė tris žodžius: „MEILĖ TIESIOG YRA.“

Yra parodoje ir mano asmeninis autoportretas, darytas Pietų Šyldse. Tai apie mane kaip kūrėją moterį, *gender non-conforming* lesbę. Man buvo svarbu parodyti save – kad esu fotografė, valdau situaciją. Tai susiliejimas su gamta, įsirašymas į istoriją.

Autoportretas. Pietų Šyldsas, JK, 2023

Su šiuo autoportretu parodoje siejosi Ksenijos portretas, nes tai – ta pati erdvė Pietų Šyldse. Ji pati yra nuostabi menininkė, rašo apie *queer* kultūrą, jos bakalauro darbas „Lietuvos lesbiečių (ne)matomumas: perimant reprezentaciją į mūsų rankas“ (*In/visibility of Lithuanian Lesbians: Taking Representation into Our Own Hands*) buvo apie mano kūrybą, Veronikos Šleivytės archyvą ir filmą „Sangailės vasara“ (rež. Alantė Kavaitė, 2015). Jai svarbu būti matomai ir ji daug žaidžia. Norėjau ja pasidžiaugti, nes ji buvo šalia visus šiuos metus, kai daug kas vyko, daug kas keitėsi.

Ksenija. Pietų Šyldsas, JK, 2023

Parodoje pereiname iš vieno kambario į kitą. Ten – erotika ir gamtos fotografijos.

Čia peržengi aistros slenkstį, kaip pastebėjo mano draugė rašytoja Marija Šaboršinitė.

Ant sienos – Dovilės Dobravolskaitės portretai. Seniai norėjau ją nufotografuoti, nes man labai patinka jos išraiška. Ji vilki drabužį-kostiumą – odinius pakinktus (*leather harness*) ir grandininę kaukę (*chain mask*), kuriuos pasidarė pati. Dar viena šios serijos nuotrauka išspausdinta „The British Journal of Photography“, kuriam daviau interviu (Gem Fletcher, „Queer New Wave“, BJP, 2023 m. gruodis, p. 125). Ji – savimi pasitikinti *dyke*. Klausiu: „Dovile, kaip tu norėtum, kad tave nufotografuočiau? Man svarbu, kad darytum tai, ką nori.“ Ji sako: „Man labai patinka vanduo, gal važiuojam fotografuotis naktį.“ Sakau: „Man patinka natūrali šviesa, gal važiuojam ryte.“ Dovilė pasiūlė Asvejos ežerą. Pakeliui buvo užrašas „Dvyliškis“. Iškart supratome, kad tai ženklas – esame tinkamoje vietoje. Visas ežeras buvo mūsų. Padarėme daug stiprių nuotraukų. Čia kalbasi mūsų abiejų *fetish kink* malonumo ieškojimai ir kūniškumas, seksualumas. Tokios nuotraukos dažniausiai daromos studijose, nes tai – tabu, o mes daikinam ežerą, atsiimame viešąją erdvę.

Dovilė Dobravolskaitė dykina ežerą. Asvejos ežeras, LT, 2023

Priešais Dovilės portretus kabo mano pačios aistros įrankiai: botagas ir antrankių fotograma. Domiuosi BDSM kultūra (tai suvaržymas ir disciplina, dominavimas ir paklusnumas, sadizmas ir mazochizmas). Lietuvoje trūksta žodžių šiems dalykams išreikšti. Būtų smagu sukurti malonumo žodyną naudojant fotogramą kaip techniką.

J.S. Botagas ir Antrankių fotograma, 2023 Andrej Vasilenko
nuotrauka

O toliau – gamtos peizažai. Viskas prasidėjo nuo Tee Corinne serijos „Izidė ir Madona“ (*Isis & Madonna*, 1984–1985, dvigubi kadrovimai, vulvos gamtoje). Vieną dieną važiavome rinkti „stebuklingų“ grybų Šatono (Chatton) kaime Nortumberlando grafystėje. Jų neradome, bet netikėtai pamačiau akmenis. Juose įžiūrėjau moters formą. Visiškai pasinėjau. Pradėjau fotografuoti.

Isis & Madonna

"In 1984-85, I began a series of double exposures of labia in natural settings. I call them ISIS & MADONNA, referring both to religious figures, who wear capes with hoods or cowls, and to a spiritual dimension that, for me, is an important aspect of sexuality."

Tee Corinne

Iš Tee Corinne serijos „Izidė ir Madona“, 1984–1985, JAV

Tuo metu jaučiausi gana vieniša, gamta man tapo mylimąja. Laima Kreivytė šias fotografijas gretina su Marija Gimbutiene. Man artimesnės menininkės Annie Sprinkle ir Beth Stephens, jos pasakė: „Elkis su gamta ne kaip su motina, bet kaip su mylimąja“ (*treat nature not as a mother but as a lover*). Annie ir Beth yra ekoseksualumo pradininkės. Jų darbai mane įkvepia. Gamta man suteikia gelmę tyrinėti. Tai labai erotiška. Moters kūnas pereina į geologinį kūną – man svarbu tai atvirai išreikšti. Mane tiesiog traukia šitie vaizdai, traukia juos tyrinėti, o kadangi tai abstraktu, visi čia gali pamatyti ką nors skirtingo. Pavyzdžiui, čia man primena mylimosios krūtis. Čia man primena mylimosios putę. Čia mylimosios pilvas. Tai erotiniai, jautrūs gamtos kūnų peizažai.

Erotinis, jautrus, gamtos kūnų peizažas. Pietų Šyldsas, JK, 2023

O fotografijų serija „Meilės guolis I–III. Kurta meilėje su Dovile Lapinskaite“ yra labiau apie malonumo suteikimą sau. Ir pakvietimas būti, žaisti, tyrinėti savo kūną. Fotografavome Žirmūnuose, žiemos saulės nubūčiuotame bute 5-ame aukšte. Pamenu, turėjome nedaug laiko, nes vėl turėjau išvažiuoti, santyčiai per atstumą vargino. Tai buvo vienas iš paskutinių kartų, kai ją fotografavau, o fotografavau nuo pat draugystės pradžios. Man labai svarbu mylėti atvirai, visada būdavo gera prie jos prisiglausti, jausti jos kūno šilumą – tai suteikdavo man saugumą. Norėjosi tai atspindėti. Fotografavau plačiakampiu objektyvu. Pamenu, kad šią seriją kūriau gavusi kvietimą į parodą „Balsai“ Rygoje (*Voices/Balsis*, kuratorė Mētra Saberova, 2022).

Meilės guolis. Kurta meilėje su Dovile Lapinskaite, Vilnius, LT, 2022

O štai čia fotografijos su mylimąja Jade Sweeting. Kai tik susipažinome, pamatėme, kad ant rankų tose pačiose vietose turime tokius pat apgamus – ilgai galvojau, kaip tai nufotografuoti. Norėjosi parodyti artumą, geismą, atspindėti mudviejų žaismingumą.

Oda prie odos, mūsų apgamai. Kurta meilėje su Jade Sweeting. Niukaslas prie Taino, JK, 2018

Agnė: Kaip kuri tokias atviras ir jautrias erotines fotografijas?

Janina: Aš – matytoja. Vaizdas man susikuria pirmiau, visa tai išjaučiu ir tada galvoju: su kuo galėčiau išbandyt šią idėją. Aišku, jeigu tai labai intymu, lengviausia ir įdomiausia tai daryti su žmogumi, kuriam jaučiu abipusį pasitikėjimą ir supratimą.

Visos tos erotinės nuotraukos yra su mylimosiomis. Man patinka prieiti arti, stebėti šviesą ant kūno, tyrinėti mudviejų fantazijas, perteikti aistrą, kurią viena kitai jaučiame, užčiuopti mūsų unikalų, autentišką ryšį juostoje, fotografijoje. Esu kaip kempinė, prisigėrusi vakarų lesbiečių fotografijos vaizdų, bet Rytų Europoje tokių vaizdų žinau mažiau ir man jų trūksta. Tad tai mane įkvepia kurti atvirą fotografiją nebijant, neužsibrėžiant ribų, rizikuojant, nes žinau, kad tokie vaizdai yra svarbūs mano pačios gyvenimo dokumentai, bet ir kitus įgalina dokumentuoti savus. Esu dėkinga Laimai Kreivytei, kad supažindino su jau mirusios estų menininkės Annos Stinos Treumund kūryba. Jos atvirumas traukia, ir nors jos nepažinojau, matau daug paralelių – smagu atrasti kai ką artimo buvus savo kontekste. Galbūt mano darbai įkvėps ką nors kitą ar išlaisvins.

Agnė: Į kūrimo procesą įtrauki ir savo partneres. Kaip jos į tai reaguoja?

Janina: Renkuosi partneres, kurios yra kūrybiškos. Man svarbu dokumentuoti savo gyvenimą, kuriame yra jos, noriu, kad kartu būtume matomos. Prieš fotografuojant, visada kalbamės, apsibrėžiame savo ribas, o tada viskas vyksta natūraliai. Žaidžiame. Esu spontaniška. Visada vertinu kritiką. Kartais sako:

„Gal čia per daug perspausta, gal reikia kitaip.“ Aš klausau, kalbuosi. Bet kada viskas gali baigtis, ryšys gali nutrūkti, žmonės gali dingti. Būna skyrybų, būna bendras sukauptas archyvas, klausimas, kam kuri nuotrauka priklauso, kartais skaudu žiūrėti į nuotraukas, galvoji, kaip čia bus, ar leis naudoti, dažniausiai reikia išlaukti, kai skaudės mažiau. Viskas taip jautru. Labai daug atsakomybės. Bet aš stengiuosi nuo pradžių kalbėtis apie tai, kad dokumentuoti santykius man yra svarbu. Ir labai džiugu, nes dažniausiai sutikti žmonės palaiko, jiems rūpi būti reprezentuojamiems.

Agnė: Kokį jausmą išsiveši iš Lietuvos parodai pasibaigus?

Janina: Sutikau labai daug nuostabių žmonių. Man norisi visais džiaugtis. Dar labiau noriu kurti. Šita paroda norėjau paminėti trisdešimt metų, kai Lietuvoje dekriminalizuotas homoseksualumas. Lietuvoje daug stiprių žmonių, kuriems rūpi, kurie gyvena autentišką gyvenimą nepaisydami negatyvaus požiūrio. Kurie kuria, rašo, atvirai myli.

Faina, kad galerija „Drifts“ yra pačioje Vilniaus širdyje!

Laima Kreivytė rašė, kad „Drifts“ dabar yra ir baltas kubas, ir bendruomenės namai, ir susitikimų vieta, ir miegamasis. Man labai gražūs visi šitie žodžiai.

Smagu, kad visi žmonės, kurie yra nuotraukose, atėjo į parodą. Labai gera kartu kurti savireprezentaciją. Parodos atidarymo vakarą LRT „Panorama“ parengė reportažą. Kitą dieną gavau žinutę:

„Labą dieną, ačiū, kad priėmėt į draugus. Bet pasipiktinau jūsų labai gražia paroda. Kodėl jūs fotografuojate tik jaunus žmones? Aaaaa?! 😊“

Ar jums gražūs tik jaunoji LGBT visuomenės dalis?

Aš manau, kad ir mudu labai gražūs – mes jau 52 metai kartu. Man netrukus jau 70, mano draugui 85. 👍“

Sakau: „Nuostabu, susitikim.“ Apsikeitėm telefono numeriais, skambinsiu.

Algirdo Šeškaus daiktažmogiai ir pašmonės klajonės parodoje „Nendrės skaitymas“

Karolina Kupstaitė

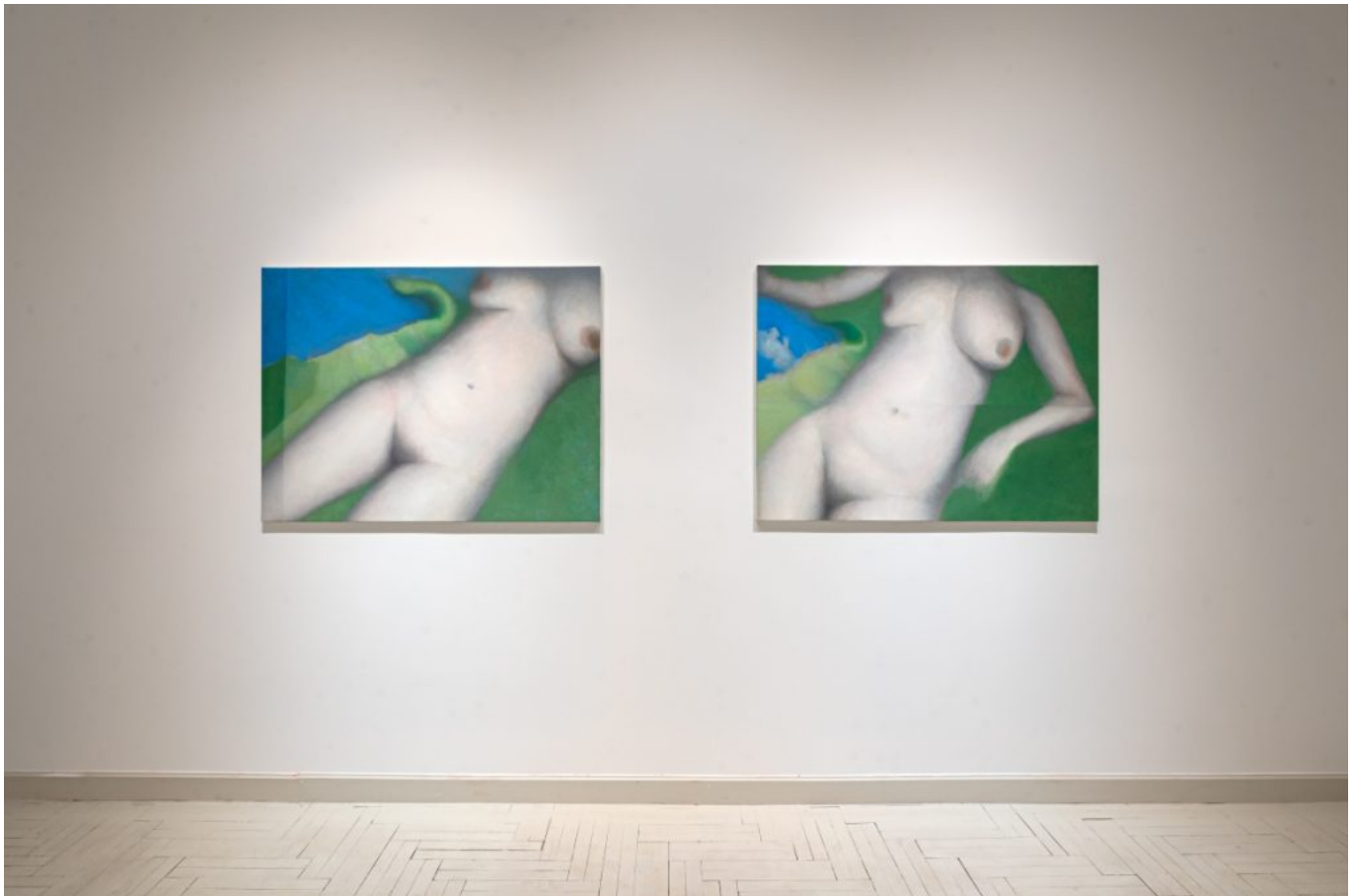
Paroda „Nendrės skaitymas“. Fot. Gintarė Grigėnaitė (Lietuvos nacionalinis dailės muziejus)

Įžengus į Algirdo Šeškaus parodą Radvilų rūmų dailės muziejuje, nejučiomis sušvelnini žingsnį. Kūriniai, iškabinti ant baltų, lignoninės palatą primenančių sienų, reikalauja tylos. Tarsi medžiotojas glūdi nejudindamas nė vieno raumens, stebėdamas kūrinuose atvaizduotus daiktus ir žmones. Atrodo, bet kurį momentą subjektas gali tave pastebėti ir pabėgti. Dėl to mėgaujiesi galimybe regėti šiuos vaizdinius, tačiau kažkokie vidiniai, moraliniai instinktai kužda, kad tai, ką stebi, nėra skirta mirtingojo žvilgsniui.

Algirdo Šeškaus kūriniai priveda žmogaus sąmonę iki įdomiausių kontempliacijos kraštutinybių. Jo kuriamas pasaulis – aukštyn kojomis. Daiktai – ne daiktai, o žmonės – ne žmonės. Dailininkas randa įkvėpimą daiktuose, paliktuose žmogaus dėmesio periferijoje. Algirdo Šeškaus inspiracijomis galima įsivaizduoti vėjo ištaršytus plastikinius maišelius, taromate sugniuždytas skardines, audrų nuplėštas ir pakelėje nudrėbtas nuolaužas bei pelkės vandenyje plūduriuojančius buteliukus. Menininkas imasi *daiktų psichologo* misijos – stebi juos, klauso jų istorijų, užsirašo, kas pasirodo įdomu. Galiausiai užrašinėje išlietas mintis ir hipotezes paverčia meno kūriniais, o kalbintus daiktus – žmonėmis.

Veikėjų psichologija yra itin svarbus Algirdo Šeškaus kūrinų komponentas. Ar kūrinio veikėjas yra žmogus, ar daiktas, jo vidinis pasaulis atsispindi vaizdinyje. „*Daiktažmogiai*“ kalba apie būsenas bei jausmus, kurie pažįstami ir žmogui. Menininko žvilgsnio subjektai kužda apie vienatvę, skausmą, beviltiškumą, apatiją bei nostalgiją. Šie daiktai-žmonės turi prisiminimus, apgailėstavimus bei apmąstymus. Galima suvokti, kad Šeškus personifikuoja daiktus, norėdamas priminti, kad ir jie kadaise turėjo gyvenimą. Bendraudamas su daiktu, jis sugeba pajusti jo emocijas, kurias vėliau perteikia kūrinio

nuotaikoje, apsilanko užmarštyje, prikeldamas vaizduojamus daiktus paskutiniam atodūsiui.

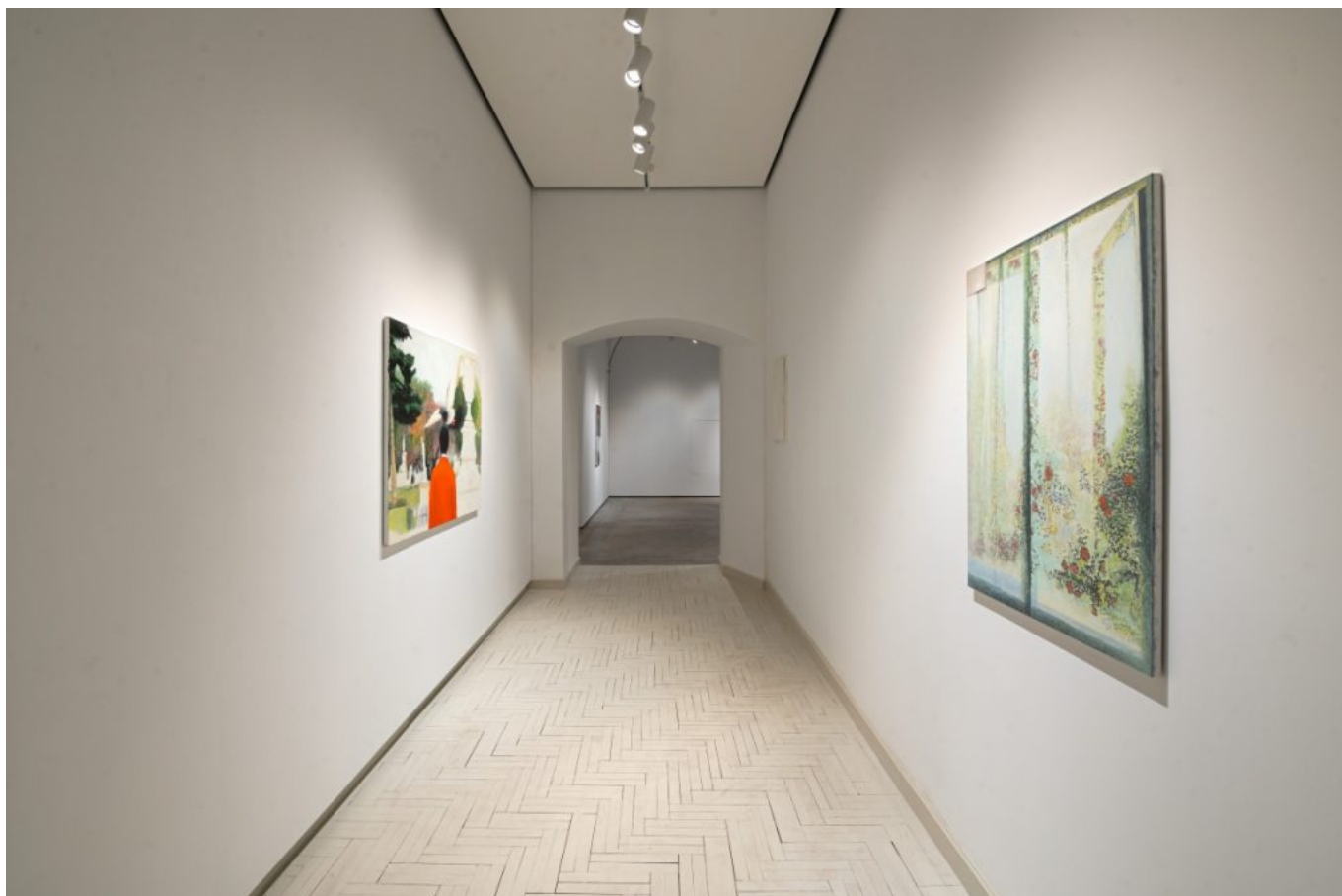
Žvelgiant į kūrinius, galima nuspėti, kad Šeškus – fotografas iš prigimties. Jo paveikslai atrodo tarsi kadrai, iškirpti iš juostos, tačiau dauguma jų vaizduoja šioje realybėje neįmanomus scenarijus (pavyzdžiui, kūną, gulintį ant lelijos lapų). Menininko gebėjimas nutapyti *netikrą tikrovę* įtraukia stebėtoją į hipnozinį transą, kurio metu jis nusikelia į alternatyvią visatą. Susižavėjimas mėgėjiškumo estetika pastebimas ir paveiksluose – kai kurie „kadrai“ kreivi, kompoziciškai išbalansuoti ar nukerta vaizdą nerangioje vietoje. Šis kūrybinis bruožas suteikia paveikslams asmeniškumo bei žmogiškumo. Tai padeda suvokti, kad už „kadro“ yra žmogus, kuris mąsto, jaučia ir kuria.

Vaikstant po parodą, lydi nykumo jausmas. Sunku nusikratyti grėsmės idėjos. Bandai racionalizuoti mintis, tačiau nepavyksta, nes visur, kur nukreipsi žvilgsnį, atsidursi akistatoje su menininko „nusikaltimo scenomis“. Iš tikrųjų, paveikslai primena detektyvinių serijų vaizdinius. Personifikuoti daiktai atrodo kaip nuogų žmonių iškamšos, numestos palei tvenkinius. Jeigu kadre matomas veidas, išraiška nusako, kad gyvybė jau seniai išsprūdo iš aukos kūno. Jeigu nematome veido, mintys pradeda dėlėti dar baisesnius vaizdinius – *tikriausiai aukos veidas buvo rankomis nuplėštas ir dabar džiūva ant aksominės pagalvėlės žudiko servize...* Prireikia laiko priprasti prie nejaukių vaizdinių, ir tik peržengus akistatos baimę galima pradėti tirti kūrybą.

Švelnus, miglotas koloritas prisideda prie scenų mistikos, kuri sužadina nostalgijos jausmus. Sukuriamas įspūdis, tarsi paveikslai atvaizduotų vintažines nuotraukas, atsitiktinai atrastas senoje palėpėje. Pradedi mąstyti apie paveiksluose vaizduojamų žmonių praeitį, išgyvenimus bei moralines vertybes. Šeškaus tapomos linijos švelnios, tirpstančios į aplinką. Tai sukelia sapno efektą, lyg viskas, ką matai kūriniuose, tėra pasąmonės mirazas. Atrodo, kūrinys kabo tiesiai prieš tave, tačiau prisitarti prie vaizdinio negali. Žengus žingsnį arčiau, vaizdinys pasislenka gilyn į save, tarsi grasindamas: „*Ženk dar arčiau, ir aš pradingsiu migloje*“.

Pažvelgus į paveikslų fonus, sunku nusakyti, kur yra kūrinio veikėjai. Šeškaus subjektai skęsta nenusakytose miglose. Iš vienos perspektyvos tai galima suvokti kaip dailininko siekį sukurti žmogui neatpažįstamo pasaulio atmosferą. Tačiau tai, ką dailininkas nori akcentuoti pasirinkdamas asketišką foną, yra pati daikto forma. Algirdo Šeškaus kūryboje kūnas – svarbiausias ekspresijos pavidalas. Norėdamas sutelkti dėmesį į objektą, dailininkas sumažina aplinkinį „triukšmą“ patalpindamas daikto kūną į neutralią erdvę. Naudodamasis objektų kūnais, jis perteikia daiktų istorijas. Kūno forma, pozicija, sunkis, proporcijos ar perspektyva gali pakeisti idėją, kurią siekiama atvaizduoti kūrinyje. Šeškus tarsi įgudęs marionetininkas manipuliuoja daiktų kūnais su kiekvienu potėpiu. Objektų kūnai tampa jo instrumentais, kuriais jis naudojasi siekdamas žiūrovams atskleisti daiktų vidinį pasaulį.

Visas parodos erdves apėjau kelis kartus. Nežinau, ar tikėjauisi tarp kūrinų sudėlioti vientisą pasaką, ar praradau orientaciją užsimąsčiusi apie Šeškaus *daiktažmogius*. Bevaikštant mano žvilgsnį vis patraukdavo paveikslai, kuriuose nutapytos dailios gėlės. Ne nuogi kūnai ar negyvi žvilgsniai. Tiesiog gėlės. Šie botaniniai vaizdiniai sekundei nuramindavo kontempliacijose klaidžiojančias mintis. Švelnūs violetiniai, melsvi ir žali tonai suteikė komforto jausmą, bet tik trumpam. Tuoju zen būseną buvo nutraukta minčių lavinos. *Ar šios gėlės iš tikrųjų tik gėlės?* Juk nebūtų kvaila kvestionuoti jų realumą. Šioje menininko sukurtoje visatoje reikia tikėtis netikėto. Žvelgdama į autoriaus gėles, galiu įsivaizduoti jas kaip žmones – su unikaliomis istorijomis bei išgyvenimais. Šeškus skatina stebėtoją kvestionuoti faktus bei pažvelgti giliau paviršiaus.

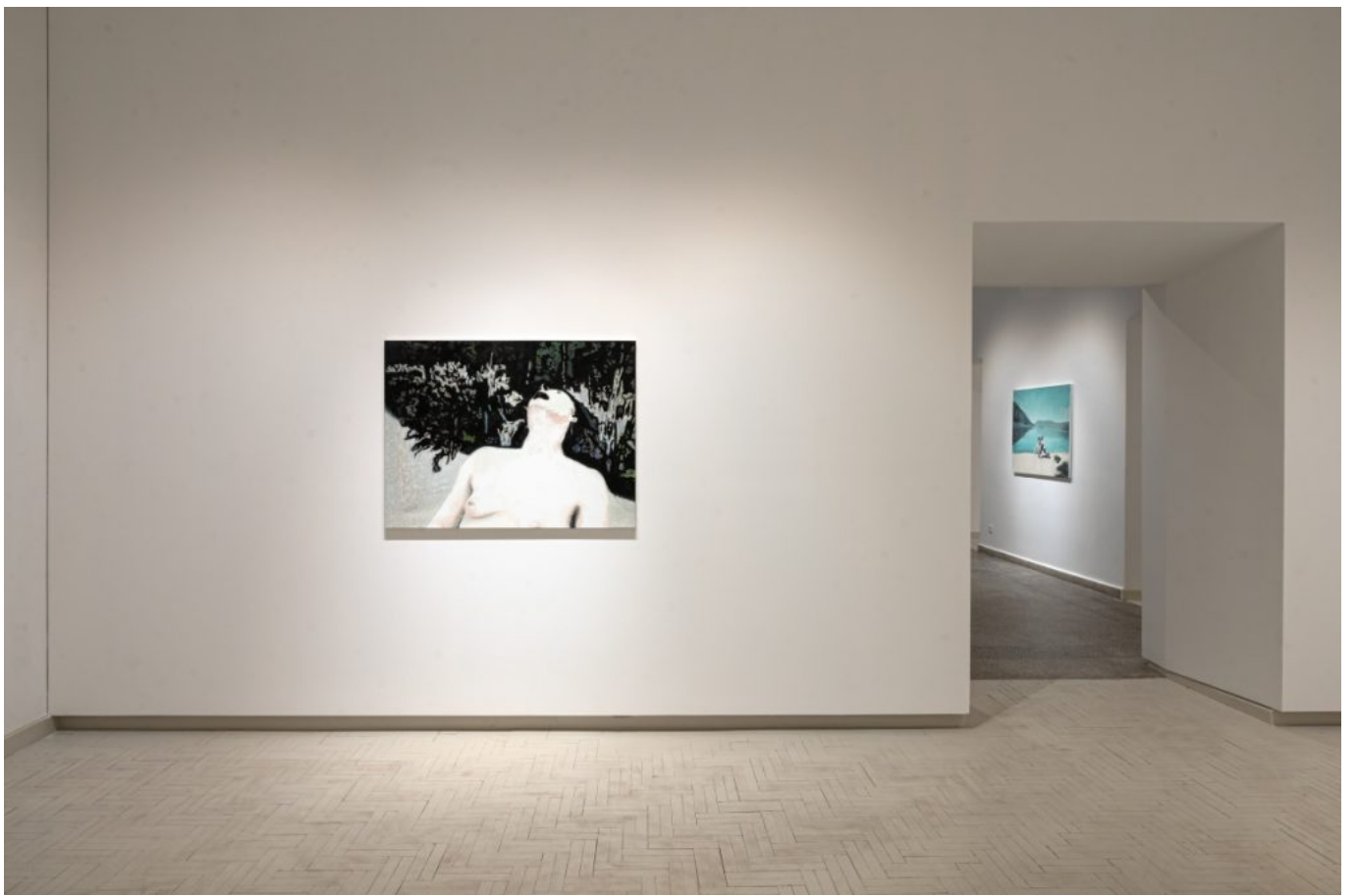

Menininko paveikslai užsiliko mano sąmonėje kaip melatonino sukelti sapnai, kurių reikšmės aiškios tik gilioje meditacinėje miego stadijoje. Reta paroda geba taip sukrėsti žmogų kaip „*Nendrės skaitymas*“, tačiau to nelaikau negatyviu aspektu. Atrodo, prieš lankantis parodoje, turėtų būti įspėjimas: „*Je nesate pasiruošę susidurti su savo giliausiomis užslapstytomis mintimis, ši paroda ne jums*“. Algirdo Šeškaus kūriniai nukelia stebėtoją į vienišą kraštą, kuriame neegzistuoja niekas, išskyrus nuogos mintys. Susidūrimas su menininko daiktų kūnais – tarsi žvilgsnis į veidrodį. Tai, kas tūno mintyse, staiga išlenda į šviesą ir prakalba. Tokia akistata su savo sąmone gali būti grasinanti ar net pavojinga, jeigu stebėtojas nėra psichologiškai pasiruošęs. „*Nendrės skaitymas*“ – intymi patirtis su savo vidiniu pasauliu.

Norint pasisemti prasmingų idėjų iš Algirdo Šeškaus paveikslų, privalu pasiduoti jo kūrybai ir leistis būti vedamam. Pilnai pasinėrus į *daiktažmonių* pasaulį, galima ištisas valandas (ar net dienas) spręsti alternatyvios realybės rebusus be noro prabusti.

Po apsilankymo parodoje dažnai pagaunu save, stebinčią paprasčiausius daiktus. Atrodo, niekada nežinai, kada jie atgis ir papasakos savo istoriją...

Kokį muziejų matome šiandien? Apsilankymas Šiaulių „Aušros“ muziejuje

Monika Eidėjūtė

Venclauskių namai-muziejus. T. Eitučio nuotrauka.

Pasaulyje yra daugiau nei 100 000 muziejų ir kiekvienais metais jų užregistruojama vis daugiau. Galima įsivaizduoti, visiems jiems aplankyti vieno gyvenimo neužtektų. Tačiau turint laisvo laiko, kodėl neaplankius jo bent vieno? Taip nutariau padaryti vieną darganotą savaitgalį ir išvykau į Šiaulius aplankyti „Aušros“ muziejaus. 1923 metais Pelikso Bugailišio įkurtas „Aušros“ muziejus yra vienas didžiausių muziejų Lietuvoje, apimantis net devynis padalinius. Juose saugomas istorijos, technologijų ir kultūros paveldas. Jis pristatomas muziejų nuolatinėse ir keičiamose parodose bei virtualiose ekspozicijose. Per porą dienų Šiauliuose aplankiau penkis padalinius: Venclauskių namus-muziejų, Chaimo Frenkelio vilą-muziejų, Šiaulių istorijos muziejų, Fotografijos muziejų ir Dviračių muziejų. Visi jie labai skirtingi, kai kuriuose jų norėjosi užsilikti ilgiau, o kiti paliko ne itin gerą įspūdį. Šis apsilankymas privedė prie apmąstymų, koks turi būti muziejus šiandien? Nusprendžiau paanalizuoti aplankytus „Aušros“ muziejaus padalinius ir pasižiūrėti, kaip jie atrodo šiandienos muziejų kontekste.

Muziejininkystės pradininku laikomas XVII a. gyvenęs Samuelis von Quicchebergas (1529–1567), suformulavęs pirmines mintis apie muziejaus organizavimą ir rinkinių formavimą.¹ Tačiau aptariamam laikotarpiu muziejininkystė buvo siejama su privačia kolekcionavimo praktika, kuri tik daug vėliau tapo visuomeninė. Įsikūrę mezeologijos tyrimų centrai, Tarptautinė muziejų taryba (ICOM) siekia suformuluoti pagrindinius muziejaus konceptus, sekti kaitą ir tendencijas. Bėgant laikui keičiasi ne tik idėjos, bet ir muziejaus veidas. Pastaruoju metu vis dažniau kyla debatų apie muziejininkystę, jos turinį ir aktualumą. Dar 2015 metais paskelbtame tyrime „Kokia yra muziejaus ateitis?“, kuriame dalyvavo 96 muziejų lyderiai iš viso pasaulio, išskiriama, jog muziejai taps labiau orientuoti į asmeniškumą, stiprės dėmesys bendruomenėms, o muziejaus dizainas taps atviresnis ir patogesnis publikai.² Šis tyrimas perteikia tuo metu suformuluotus daugumos pasaulio muziejų siekius, kuriuos galime pamatyti ir įvertinti šiandien. Todėl jis tapo atspirties tašku siekiant įvertinti „Aušros“ muziejaus padalinių ekspozicines erdves, parodas ir jų pristatymą bei bendruomenės kūrimą, palyginant su kitais Lietuvos ir pasaulio muziejais.

„Muziejus“ neretai kelia ne itin teigiamas asociacijas, įsivaizduojamas kaip nuobodus, šaltas, tylus, pasenęs, negyvas ir pan. Pats žodis dažniausiai yra siejamas su praeitimi, su tuo, kas jau tapo svetima. Todėl natūralu, jog šiuolaikinis muziejus turėtų siekti priešingo efekto – būti atviras, įtraukiantis, patogus. Pastatas, ekspozicinės erdvės ir saugyklos yra labai svarbu, tačiau visa tai netenka prasmės be vieno aspekto – lankytojo. Muziejuje surinkti objektai pasakoja istoriją, tačiau be ten dirbančių žmonių, be ekspozicijų ir naratyvų ji liktų užmarštyje. Kalbame apie bendruomenių instituciją, nes tik žmonės istoriją „prakalbina“, išklauso ir tęsia. Todėl nuolat kylantis klausimas „Kaip atrodo šiuolaikinis muziejus?“ yra susijęs ne tik su patraukliu ir patogiu dizainu, bet ir su institucijos ir jos lankytojo kontakto kūrimu.

Ištarus žodžius „šiuolaikinis muziejus“, turbūt daugelis iš mūsų įsivaizduoja šiuolaikinės architektūros pastatą, pripildytą naujausių technologijų. Lengva pasakyti, kad erdvės turi būti pritaikytos eksponavimui, su tinkamu apšvietimu ir patogios. Todėl muziejuose daromos rekonstrukcijos, statomi visai nauji pastatai. Prieš mažiau nei trejus metus atidarytas Muncho muziejus Osle yra įdomus šiuolaikinio muziejaus pavyzdys. Nors pati architektūra galbūt ir nėra labai patraukli – veikia primena prekybos centrą, o ne muziejų, ekspozicinės salės yra puikios. Įėjus į parodų erdves, kiekviename aukšte tarsi patenkama į atskirą pasaulį, kuriame apsilankymas yra neblaškomas ir orientuotas į žiūrovo patirtį. Nuo Muncho kūrybą ar biografiją pristatančių salių iki tamsių muzikinių erdvių ar keičiamų ekspozicijų – kiekviena erdvė turi aiškią temą ir atmosferą. Jos – tuo pačiu ir įdomios, ir išryškinančios eksponuojamus meno kūrinius. Būtent tokias ekspozicines erdves ir eksponatų pateikimą tikimasi matyti šiuolaikiniame muziejuje.

Šiaulių istorijos muziejus. K. Steponavičiaus nuotrauka

Tačiau tikrai ne kiekvienas muziejus įsikuria specialiai jam suprojektuotame naujame pastate ir dažnai atsiveria pastate, turėjusiame visai kitą paskirtį. Net jei tai ir gali sukelti sunkumų, visa ko pagrindas – eksponavimas, apšvietimas ir patogumas. Po rekonstrukcijos atsidaręs Šiaulių istorijos muziejus iš karto sužavi savo naujomis salėmis, gerai pritaikytu apšvietimu, o taip pat liftais, kurie palengvina apsilankymą daugeliui žmonių. Venclauskių namai-muziejus taip pat yra puikus pavyzdys, kaip ne tik prisitaikyti prie savito, unikalaus interjero, bet ir jį atskleisti pasitelkiant autentiškus objektus ir

šiuolaikinius eksponavimo sprendimus. Todėl akivaizdu, jog svarbu ne pati šiuolaikinė architektūra, o tinkamas ekspozicinių salių įrengimas. Tai tampa dar labiau matoma palyginus šiuos „Aušros“ muziejaus padalinius su renovacijos laukiančiais Chaimo Frenkelio vila-muziejumi ir Dviračių muziejumi, kuriuose trūksta elementaraus tinkamo apšvietimo. Sena nušuirusi kiliminė danga ir zvimbiantys šviestuvai tikrai nenuteikia teigiamai, nes toks interjeras nėra nei patrauklus, nei patogus eksponatų apžiūrai. Todėl akivaizdu, jog architektūra ir šiuolaikiškai įrengtos ekspozicinės salės turi itin didelės reikšmės kuriant šiuolaikišką muziejų. Tačiau ar tikrai tai yra vienintelis pagrindas muziejų laikyti šiuolaikiniu?

Dar prieš apsilankydamas ekspozicijoje, lankytojas susiduria su muziejaus idėja ir tema, kurių atskleidimas institucijos rinkiniuose bei ekspozicijoje yra visa ko esmė. Gali atrodyti, jog kai kurios institucijos lengviau susidoroja su šia užduotimi; pavyzdžiui – Šiaulių Fotografijos muziejus, kurio tikslas ir ekspozicija yra gana aiškiai apibrėžti ir pasakoja fotografijos istoriją. Tačiau Dviračių muziejus, turintis tokį patį potencialą, parodo, jog tai nėra taip jau paprasta. Šio muziejaus ekspozicija atrodo pernelyg chaotiška: dviračių modeliai, fabrikas, sportas, įdomybės ir t. t. – visko pateikta po truputį, tačiau ekspozicijos visuma iki galo neišspręsta. Atrodo, jog dėl nuolatinio, harmonijos neturinčio pildymo muziejus prarado savo pagrindinę idėją; ką jau kalbėti apie sudėtingesnius atvejus, kai nėra vieno konkretaus eksponatų tipo.

Fotografijos muziejus. E. Tamosiuoju nuotrauka.

Apsilankiusi Venclauskių namuose-muziejuje susipažinau su šia šeima ir jos aplinka, indėliu į Šiaulių ir Lietuvos istoriją bei kultūrą. Salėse kuriamas naratyvas gana aiškus ir nuoseklus. Išėjusi galėjau ilgai pasakoti apie tai, ką naujo sužinojau, tačiau to paties negalėčiau pasakyti apie analogišką Chaimo Frenkelio vilą-muziejų. Vienose salėse eksponatai buvo susiję su Frenkelio darbu, kitose pristatomi meno kūriniai, baldai ir kt. Prie įėjimo į pagrindinę ekspoziciją pasitiko lentelė, skelbianti „Provincijos dvaras“, tačiau nedaug kas bylojo apie tikrą dvaro kultūrą. Nors eksponuojami objektai yra išties vertingi, susiduriama su ta pačia problema kaip ir Dviračių muziejuje – trūksta aiškumo ir nuoseklumo. Konkreti idėja (nebūtinai viena), ką pamatys lankytojas, yra labai svarbi. Jei pats muziejus nežino, ką

nori papasakoti, kaip galima tikėtis, kad lankytojas ką nors supras?

Muziejaus idėja ir eksponatai vienas nuo kito priklauso, nes būtent jais yra perteikiamas naratyvas. Neretai tenka susidurti su įsivaizdavimu, jog muziejus yra tik saugojimo vieta, kurioje kaupiamas žmogaus pasiekimų palikimas. Tam tikra prasme tai yra tiesa. Tačiau muziejus nėra daiktų sandėlis. Gal būtent todėl tokį įspūdį man paliko Dviraičių muziejus, kuris greičiau priminė parduotuvės nei muziejaus ekspoziciją. Šį įspūdį lėmė ne tik dviračių išrikiavimas, bet ir kitų objektų – žemėlapių, plakatų ir kt. – netolygus bei ne itin aiškus eksponavimas. Būtent jie išdavė, kad daug objektų prie ekspozicijos buvo pridėti vėliau; pavyzdžiui, informacinės lentelės apie Artūro Zuoko oranžinių dviračių akciją. Jai įvykus, jos, regis, pakabintos ten, kur tuo metu buvo vietos. Tačiau kas iš to? Tikrai nereikėtų manyti, jog tik patys objektai nulemia tokį pojūtį. 2022 metų vasarą duris atvėrusiame Oslo nacionaliniame muziejuje, be antikvarinių dirbinių, dailės kūrinių, galima pamatyti ir skandinaviško dizaino istoriją. Ekspozicija labai greitai galėjo tapti IKEA parduotuve, tačiau to buvo išvengta vien dėl eksponavimo nuoseklumo. Galima turėti pačius brangiausius ir gražiausius objektus, bet jei jiems nesuteikiamas tinkamas eksponavimas, jie nieko nepasakys.

Dviraičių muziejus. E. Tamosiuo no nuotrauka.

Vienas iš prasčiausiai nuteikiančių variantų yra atrasti spintas, pilnas prikrautas neaiškių rakandų, krūvas nieko nesakančių daiktų ir neleidžiančių arčiau prieiti maketų. Tokie pasenę eksponavimo sprendimai apkrauna lankytoją ir sukuria tą nemalonų sandėlio pojūtį. Nors kai kurie Europos muziejai gali pasigirti turintys Meissen porceliano, tačiau dėl jo eksponavimo, pastarasis kartais atrodo nebeįdomus. Jau minėtame Oslo nacionalinio muziejaus nuolatinėje ekspozicijoje galima pamatyti tokių servizų. Vis tik porcelianui skiriamas dėmesys, kuris išryškina kiekvieno dirbinio ypatingumą. Tuo tarpu ne viename kitame Lietuvos ar užsienio muziejuje, tokie servizai būna sudėti kaip indai virtuvėje ir paslepia jiems būdingą piešinio unikalumą. Tokių variantų dažniausiai pasitaiko seniai atnaujintuose muziejuose. Todėl nenuostabu, jog ir Chaimo Frenkelio viloje matomas įspūdingas porcelianinis servizas neprikausto taip, kaip suknelė ar akinukai Venclauskių namuose, kurie intencionaliai pasirinkti siekiant atskleisti Stanislavos Venclauskienės portretą. Kiekvienas eksponatas, nesvarbu koks didelis ar mažas būtų, muziejuje saugomas yra ne šiaip sau. Tinkamai parinktas ir išeksponuotas, jis perteikia

lankytoji informaciją. Būtent dėl to svarbu, kaip ir kokie objektai yra eksponuojami.

Tam, kad ekspozicija įtrauktų ir sudomintų, kartais muziejus turi ieškoti naujų eksponavimo galimybių, būti drąsus ir nebijoti iššūkių. Net turint įdomiausias objektus ir naujausias technologijas, kartais reikia priimti netradicinius sprendimus, kad ekspozicija iš tiesų atsiskleistų. Todėl Šiaulių istorijos muziejų palikau suglumusi. Kiekvienas aukštas turi savo naratyvą: rūsyje eksponuojamas baltų paveldas, antrame aukšte pristatomi svarbiausi Šiaulių istoriją formavę faktai nuo XVIII a. iki 1918 metų, o trečiame – atviros Lietuvių liaudies paveldo saugyklos. Nors išdėstymas atrodo elementarus ir įprastas, susidūriau su pasakojimo problema, būdinga daugeliui istorijos muziejų. Jaučiamas labai staigus šuolis nuo archeologinių, Baltų kultūrą pristatančių radinių, prie vėlesnių laikų. Tik keli tekstai užsimena apie tai, kokie įvykiai yra susiję su Šiauliais, tačiau tam didesnio, eksponatais paremto dėmesio, neskiriama. Antrame muziejaus aukšte esanti ekspozicija „šuliuoja“ per dalį pagrindinių įvykių ir staiga nutrūksta. Kai kurie objektai, nors ir be galo įdomūs bei išeksponuoti individualiai pritaikytose vitrinose, atrodė tarsi be vietos bendresniame naratyve. Suprantama, jog visko viena ekspozicija nepapasakosi. Taip pat didelę dalį istorijos galima užpildyti kitų muziejų aplankymu. Vis tik, atrodo, jog Šiaulių istorijos muziejus turėtų būti pirmoji vieta, kurioje susipažįstama su miesto istorija. Kitas klausimas – atviros saugyklos. Tik įėjus į salę, pribloškė liaudies meistrų palikimo gausa. Tačiau greitai šis susižavėjimas nublanko, supratus, kad visko tikrai neapžiūrėsiu. Nuo grindų iki lubų siekiantys paveikslai ir verpstės, vienas šalia kito sukabinti liaudies kostiumai, šimtai skulptūrėlių – primena senuose istorijos muziejuose pristatomas perkrautas liaudies dirbinių ekspozicijas. Prieiga tik iš pirmo žvilgsnio atrodo nauja. Iš vienos pusės – atviros saugyklos atrodo kaip drąsus ir naujas sprendimas, iš kitos – nežinau, ar tai iš tiesų labai skiriasi nuo jau įprasto lietuvių liaudies meno pristatymo? Tad atrodo turime viską: atnaujintas erdves, šiuolaikišką ekspoziciją, technologijas, tačiau paties muziejaus koncepcija yra pernelyg klasikinė.

Reikėtų pastebėti, jog muziejų veikla neapsiriboja tik nuolatinėmis ekspozicijomis, juose neretai pristatomos ir keičiamos bei virtualios parodos. Tai yra puiki galimybė suteikti muziejaus programai dinamikos, paskatinti lankytojus atvykti ar sugrįžti bei kurti pokalbį. Tik dėl Oslo nacionaliniame muziejuje mano apsilankymo metu pristatomų Piranesi, Greyson Perry ir Lauros Prouvost parodų nusipirkau lėktuvo bilietą. Nors pirmiausia pakvietė mėgstamų, ir meno istorijai svarbių autorių pavardės, mane sužavėjo parodų koncepcijos, ekspozicijos, savitos autorių ir kuratorių prieigos. Vis tik gerų pavyzdžių tikrai nereikia ieškoti toli. Lietuvos nacionalinio muziejaus padaliniuose niekada nestokojama lankytojų, nes į juos sugrįžti visada skatina įdomios ir profesionalios parodos, dažnai kuriamos su kuratoriaus, parodų architekto ir dizainerio pagalba, taip atskleidžiant individualumą ir asmenišką prieigą. Tikriausiai geriausias sprendimas – kai keičiamai ekspozicijai pasirenkama atskira salė, suteikiama sava parodos architektūra ir stilius. Būtent Chaimo Frenkelio viloje pristatoma paroda, skirta muziejaus šimtmečiui, išsiskyrė savo šiuolaikiniu pateikimu, eksponavimui naudojant laikiną konstrukciją bei nuoseklų dizainą. Įdomu, jog paroda neapsiriboja tik vieno muziejaus erdvėmis, lankytojai skatinami ieškoti objektų visame mieste. Toks būdas padeda išeiti iš uždaros institucijos ribų ir atveria daugiau galimybių pasiekti aktyvų lankytojų įsitraukimą.

Chaimo Frenkelio vila-muziejus. E. Tamosis nuotrauka.

Muziejus turėtų būti atvira vieta, kurią galėtų lankyti įvairaus amžiaus ir išsilavinimo žmonės. Tam, kad kiekvienam jų ekspozicija būtų prieinama, praverčia papildomi informacijos šaltiniai. Pats populiariausias ir paprasčiausias būdas, kurį pasitelkia dauguma muziejų, yra trumpi tekstai, pristatantys eksponatų kontekstą. Atsiradus galimybėms, muziejai pasitelkia šiuolaikines technologijas, kurios suteikia patogesnį apsilankymą. Venclauskių namuose ir Šiaulių istorijos muziejuje pristatoma vaizdo medžiaga – fotografijos ir filmukai – papildo ekspoziciją ir leidžia geriau įsigilinti į temą. Įdomus pasirinkimas Dviračių muziejuje, kurio kiekviename aukšte yra po dviratį ar velomobilį su planšete. Juos minant, galima ne tik išbandyti transporto priemonę, bet ir „pasivažinėti“ Šiaulių gatvėmis, susipažinti su archyvine medžiaga. Tad reikia pripažinti, jog naujų technologijų įtraukimas yra puikus būdas papildyti ekspozicijos turinį.

Tinkamai muziejuje pritaikyti šiuolaikiniai sprendimai taip pat padeda įtraukti platesnį lankytojų spektrą. Ilgą laiką muziejai atrodė uždari didelei daliai žmonių, nes jų ekspozicijos dažnai buvo sutelktos į galimybę matyti, pastatuose gausu neįveikiamų laiptų, aukštų vitrinų ir pan. Šiuolaikinės technologijos nėra vien banalus būdas pritraukti jaunimą. Labai dažnai tai gali tapti galimybe parodose lankyti negalią turintiems žmonėms. Vienas tokių pavyzdžių – audiogidai Šiaulių fotografijos muziejuje. Pastarieji ne tik palengvina ekspozicijos suvokimą, nes joje sumažėja teksto skaitymo, bet ir nepertraukia objektų apžiūros. Vis tik, vienas iš svarbiausių privalumų, kuriuos suteikia tokia paslauga, – galimybė įtraukti žmones, turinčius regėjimo sutrikimų. Muziejuose vis dažniau atsirandančios lytėjimui skirtos lentelės, audiogidai, liftai ir kitos priemonės yra labai svarbi šiuolaikinės muziejininkystės dalis, siekiant suteikti daugiau galimybių atverti institucijų duris platesniam lankytojų ratui.

Reikia pastebėti, jog mano aplankytuose muziejuose technoliniai sprendimai arba buvo numatyti rengiant ekspoziciją, arba konkrečiai pritaikyti muziejaus kontekstui. Vienuose muziejuose vaizdinė medžiaga ir ekranų pozicija buvo suplanuota prieš atidarant muziejų, o Dviračių muziejuje panaudotos planšetės yra pritaikytos prie jau ten esančių eksponatų. Lygiai taip pat yra Pinigų muziejuje Vilniuje, kurį įkuriant buvo suplanuota visa ekspozicija. Vos atsidaręs, jis buvo vertinamas kaip itin

šiuolaikiškas. Įvairūs ekranai, svarstyklės ir kitos priemonės yra skirtos praplėsti lankytojų žinias, faktams suteikti interaktyvumo, asmeninės prieigos prie žiūrovo. Ši ekspozicija ilgą laiką buvo technologijų muziejuje. Tuo metu muziejai buvo itin linkę į besaikį technologijų naudojimą, tačiau neatrodo, jog gerai žinojo, kaip jas panaudoti. Dažnai planšetės būdavo padėtos be aiškaus tikslo, jose rodoma medžiaga (įvairūs filmukai, žaidimai) orientuota tik į vaikus. Dabar kone kiekvienas turi išmanųjį telefoną savo kišenėje ir kompiuterį namuose, o technologijoms sparčiai tobulėjant, buvę įrenginiai greitai sensta ir juos reikia keisti. Taigi, tradiciniai sprendimai nieko nebenustebina, o per didelis dėmesys ekranų ir kitų technologijų kiekiui atitraukia žiūrovą nuo svarbiausio dalyko – eksponatų. Rekonstrukcijai uždarytas Pergamono muziejus Berlyne, pristatantis Šumerų archeologinius radinius, savo ekspozicinėse salėse veikia kūrė šou. Neoninės spalvotos šviesos, neaiškūs įrašyti garsai ne tik neturėjo jokios intelektualinės prasmės, bet ir apsunkino gyvą susipažinimą su eksponatais. Galbūt prieš 15 metų tai padėjo pritraukti lankytojų, tačiau šiandien atrodo ne tik lėkšta ir nereikalinga, bet ir pasenę. Technologijos pačios savaime nėra vertybė, jos gali pasitarnauti muziejaus veiklai, bet nereikalingas jų naudojimas sukelia priešingą efektą.

Vienas smagiausių būdų burti ir auginti muziejaus bendruomenę yra edukacinė veikla. Daugelis institucijų vykdo užsiėmimus grupėms, o kai kurie, kaip, pavyzdžiui, Adomo Galdiko muziejus, parodos lankymą glaudžiai sieja su edukacija. Nors edukacinė veikla vykdoma įvairaus amžiaus žmonėms, daugiausia matomų sprendimų būna sukurta vaikams. Galima paminėti Mo muziejaus pastangas dalį parodų skirti konkrečiai mažiesiems lankytojams. Pati parodų architektūra būna interaktyvi, žaisminga, daug dėmesio skiriama taktiliniam patyrimui ir, žinoma, edukacijai. Peržvelgus „Aušros“ muziejaus padalinių veiklą, galima pastebėti, jog ir jie daug dėmesio skiria įvairioms programoms ir joms skirtoms priemonėms. Vienas iš įdomiausių sprendimų, matytų tekste aptariamuose muziejuose, buvo Venclauskių namuose. Edukacinė erdvė nebuvo atskirta nuo viso muziejaus, todėl galima įsivaizduoti, jog dalyvis yra įtraukiamas į ekspozicijos pažinimą. Iš medžio sukurta edukacijai skirta architektūra gražiai papildo erdvę, nesudaro kakofonijos su kitomis muziejaus dalimis. Matosi, jog apie ten vykstančią veiklą yra pagalvota, stengiamasi sudėtingą istoriją papasakoti žmogaus amžiui tinkama kalba. Pasivaikščiojusi vaikų edukacijai skirtose erdvėse, nudžiugau pamačiusi ir solidžią biblioteką, rodančią, jog muziejus orientuojasi ne tik į vaikus. Knygos lentynose kvietė užsilikti ilgiau ir įsigilinti. Tad atrodė, jog muziejuje laukiami visi – nuo tik pradedančio savo miestą pažinti mažamečio iki jau nemažai žinių turinčio lankytojo.

Paskutinis, bet ne ką mažiau svarbus dalykas – muziejaus atmosfera. Prisiminusi, kaip atrodydavo apsilankymas muziejuje prieš 15–20 metų, pamenu nuolatos lydintį piktų salės prižiūrėtojų žvilgsnį, ant palangių padėtus kryžiažodžius ir mezginius. Užėjus į salę, visada atrodydavo, kad kažką darai ne taip, esi nelaukiamas. Gerai, kad ši praktika liko praeityje. Šiandien muziejuose siekiama sukurti individualų, kuo mažiau apribojantį lankymąsi. Salės konsultantai ne tik perspėja prie paveiklo per arti priėjusį lankytoją, bet ir geba pristatyti ten esančius eksponatus. Ryškiausiai tuo Lietuvoje pasižymėjo MO muziejus, ruošiantis savanorius. Atvykus į man nepažįstamą miestą, į seniai arba visai nelankytą muziejų, norisi ne tik kažką sužinoti, bet ir maloniai praleisti laiką. Nenuostabu, jog yra siekiama, kad žmonės sugrįžtų. Lankytoją pasitinka malonus darbuotojas, suteikiantis informacijos apie muziejaus erdves, atsakantis į klausimus bei kartais pasiūlantis, kur apsilankyti vėliau, o esant kameroms ir garsiniams signalams, ekspozicija yra pakankamai prižiūrima, nesukeliant lankytojui diskomforto. Toks paprastas žmogiškas kontaktas padeda sukurti teigiamą atmosferą, į kurią norisi sugrįžti.

Net ir sparčiai bėgant laikui, muziejaus koncepcija išlieka nepakitusi – tai yra vieta, kurioje saugomos ir kitoms kartoms perduodamos istorijos ir žinios. Keičiasi tik būdai, kaip tai pateikiama. Pastarųjų metų tendencijos rodo, jog muziejai yra orientuoti į bendruomenes, patrauklų ir patogų parodų lankymą. Aplankiusi ir įvertinusi penkis „Aušros“ muziejaus padalinius pastebėjau, jog atnaujinti muziejai seka šiomis tendencijomis, siekiant sukurti atvirą ir patogų muziejų, kuriame rinktųsi bendruomenės. Muziejų ekspozicijos įrengtos profesionaliai, o papildoma tekstinė ir vaizdinė medžiaga yra ne tik informatyvi, bet ir įtraukianti. Architektūros ir informacijos pateikimo sprendimai daugumoje vietų buvo atviri įvairaus amžiaus ir galimybių žmonėms. Muziejai, kurie nukrypo nuo šių tendencijų, akivaizdžiai laukia savo renovacijos eilės. Reikia tikėtis, jog Chaimo Frenkelio vila ir Dviračių muziejus taip pat

netrukus galės pasidžiaugti savo atnaujintomis ekspozicijomis, kurias, kaip ir kitus Šiaulių muziejus, lauksiu galimybės aplankyti ateityje.

Apie tas patalpas Goštauto g., arba kodėl sėkmingai žydėjusi „Kompresorinė“ dabar kviečia šėlti savo uždarymo vakarėlyje

Giedrė Steikūnaitė

2023, Roberto Becerra nuotrauka

Netoli Lukiškių ir Neries įsikūrusi bei nenuodailintu nuoširdumu garsėjusi Vilniaus kultūros ir meno erdvė „Kompresorinė“, kurioje per pusantrų gyvavimo metų įvyko per pusantro šimto renginių, vasario pabaigoje užveria duris ir kraustosi... Kol kas – niekur.

Kodėl? Kas turėjo įvykti, kad sėkmingai veikusi ir publikos pamilta erdvė pasakytų: „Užbaikim šią nepaprastą kelionę su trenksmu“?

Apie tai pasakoja „Ideas Block – Kompresorinė“ bendrąjį kūrėją Liucija Dervinytė. Pasakoja ne tam, kad skųstųsi, pyktų ar keršytų, ne, pasakoja tam, kad visi žinotume, kaip būna, ir patys galėtume informuotai priimti atitinkamus sprendimus.

(Uždarymo vakarėlio anonsas feisbuke yra čia, bilietai – čia)

Giedrė: Liucija, nuo ko viskas prasidėjo? Kaip jūs čia atsidūrėt?

Liucija: Šias pramonines patalpas išsinuomojom 2022-ųjų rugsėjį, laimėję valstybės įmonės „Turto bankas“ skelbtą konkursą. Nuomos sutartį pasirašėm trejiems metams, tad savo „Kompresorinę“ planavom turėti iki 2025 m. rugsėjo.

Žiūrėdama atgal, turiu pripažinti, kad parašus abu su Roberto (Liucijos vyras, menininkas iš Meksikos) padėjom, nors raudonos lemputės pradėjo mirksėti nuo pat pradžių: pirmąkart dalyvaujant konkurse, jis buvo atšauktas tądien, kai turėjo įvykti. Gerai, pasiieškosime kitos vietos. Po kurio laiko konkursas buvo paskelbtas antrąkart, mes jame nedalyvavom. O tada – trečią. Mums šios patalpos labai patiko, todėl galiausiai nusprendėm konkurse ir vėl dalyvauti. Tiesa, turėjom daug abejonių dėl nuomos sutarties, kuri „Turto banko“ atžvilgiu buvo labai patogi: šis niekuo neįsipareigoja ir sutartį gali nutraukti bet kada, nemokėdamas jokių netesybų, bet, kita vertus, ir mes taip pat.

Visgi prieš pasirašydami „Turto banko“ klausinėjom: kokias garantijas gauname? Išsinuomojame, viską renovuojame, bet praeis pusė metų, ir liepsit išsikraustyti? Jie atsakė: „Nėra jokių garantijų, bet nėra ir jokių planų ką nors su šiomis patalpomis daryti. Ramiai tvarkykitės, o laikui atėjus sutartį gal net galėsit prasitęsti ilgesniam laikui.“ Mes taip ir padarėm.

2023, Roberto Becerra nuotrauka

Giedrė: Patalpų renovacija truko tris mėnesius – ilgokai?

Liucija: Jos atrodė tragiškai: grindyse skylės, dulkių sluoksnis penkiagubas... Įrengėm naujus tualetus, sandėmės specialius bokštelius sienoms galerijos erdvėje išdažyti, ten taip paprastai nepasieksi. Šveitėm ir sienas, ir lubas. Namu pareidavom balti nuo dulkių. Talkose padėjo draugai ir savanoriai. Nėra taip, kad žiauriai daug čia investavom, bet investavom viską, ką turėjom.

Ir staiga, remontui einant į pabaigą, „Turto banko“ atstovė atsargiai prasitarė: „Na, gal jau nebeinvestuokit... Gali būti visaip... Yra planų... Jūs nesijaudinkit... Bus nugriauta...“

Su tokia kraupia nuojauta praėjo anos Kalėdos, atėjo 2023 m. sausis, gaunu žinutę iš draugės: „Ar matei LRT straipsnį apie jūsų patalpas?“ Pasižiūriu, o ten – žinia, kad Vilniaus miesto savivaldybė patvirtino ministerijų miestelio projektą Goštauto – Lukiškių gatvėse, t. y. kur esam įsikūrę mes. Vyriausybė tą projektą buvo patvirtinusi dar anksčiau, tik niekas nieko mums nesakė. Tad situacija

buvo tokia: mes – ką tik atsidarę, o kitąmet mūsų patalpas jau planuoja griauti, nors turime sutartį trejiems metams. Labai nefaina ir tai, kad sužinojome beveik atsitiktinai, ir ne iš tų, kurių pareiga buvo mums pranešti.

Giedrė: Na, panašu į prasto skonio, žemo lygio apgavystę.

Liucija: Su „Turto banku“ nebenorim niekad turėti jokių reikalų. Nuo pat pradžių su juo buvo problemų dėl neaiškaus komunalinių mokesčių skaičiavimo. Sutartyje parašyta, kad juos apskaičiuoja ir paskirsto „Turto bankas“, tačiau niekur nepaaiškinta, kaip jis tai daro. Daug esam su juo dėl to ginčijęsi ir mes, ir kaimynai, vieni kurių gerus pusę metų tiesiog nemokėjo jiems siunčiamų sąskaitų, nes „Turto bankas“ negalėjo paaiškinti, kodėl per vieną mėnesį jos išaugo trigubai. Tiesiog ėmė ir išaugo.

Kitas pavyzdys: šiame pastate yra specialus galios mokestis už elektrą – mat anksčiau čia buvo įsikūręs Fizikos institutas, naudojęs daug elektros galios savo įrangai, kurios jau daug metų niekam nebereikia – net ir kaimynystėje įsikūrusioms medžio dirbtuvėms elektros galios užtenka gerokai mažiau. Tačiau šis mokestis iš mūsų visų vis tiek reikalaujamas.

Dar vienas pavyzdys: už aplinkos tvarkymą vasarą mokėjome minimaliai, o žiemą – apie šimtą eurų per mėnesį.

Giedrė: Tai bent sniegą kas nors kieme nuvalydavo?

Liucija: Ne! Kai užpraeitą gruodį staiga žiauriai prisnigo, rytais atvykdavom anksti ir dalį kiemo nusikasdavom patys. Sukaitusi nuo kasimo ir gavusi šimto eurų sąskaitą „už aplinkos tvarkymą“, skambinu „Turto bankui“ ir sakau nėkart nemačiusi, kad kažkas tai darytų. Jie: „O tai nevalo?“ Na, dabar jau matau, kad dažniau mūsų kieme pavaloma, tad gal jie išsiaiškino. Tačiau akivaizdu, kad už aplinkos tvarkymą atsakinga įmonė plėšia už darbą, kurio neatlieka, o „Turto bankas“ jokių veiksmų nesiima, kol negauna nusiskundimų.

Dar vienas pavyzdys: anksčiau šiame pastate per du aukštus įsikūrę chemikai kažkuriuo metu išsikraustė, ir taip sutapo, kad ir mums, ir kitiems kaimynams staiga išaugo mokesčiai. Ar turėtume suprasti, kad padengiam tuščių patalpų sąskaitas? Pasirodo, taip, ir tai parašyta komunalinių mokesčių apskaičiavimo dokumente, kurio „Turto bankas“ mums nenorėjo parodyti. Tad yra taip: vieni mokesčiai išskirstomi pagal išsinuotų patalpų plotą – gerai, suprantama. Bet kiti, pvz., aplinkos tvarkymas – vasarą įprastai, o žiemą – tik pagal visų išnuotų patalpų plotą. Tai reiškia, kad jei yra neišnuotų patalpų, kitas patalpas išsinuomoję žmonės sumoka už *apskritai visą* pastato plotą.

Palaukit, o ar ne „Turto bankas“ tai turėtų padengti? Juk ne mūsų kaltė, kad jie visko neišnuomojo! Jei būtume tai žinoję anksčiau, būtume priėmę kitokį sprendimą dėl nuomos sutarties pasirašymo, nes mums tokios sąlygos netinka.

Žinoma, dabar jie nebenori investuoti į šį pastatą, nes jis bus nugriautas, todėl sugalvoja būdų, kaip jo netvarkyti. Pas mus teka stogas. Pradžioje patys apsitvarkėm, nes vieną dieną per sienas ėmė žliaugti fontanas. Kvietėm „Turto banką“, jie ateidavo pažiūrėti: „Hmm, daug darbo“, ir išeidavo. Galiausiai pasakė, kad reikia laukti pavasario. Tai vyko žiemą, todėl atsakėm, kad su tiek renginių ir parodų mes negalim laukti iki pavasario. Blogiausia juk, kai tirpsta sniegas, kurio būna daug susikaupę. Tai ką mums daryti? „Bent kažką.“ Roberto patvarkė, kad fontanų nebūtų, bet vis tiek kartas nuo karto palaša. O tada jie mums pareiškė: „Mes pasikalbėjom su savo teisininku, stogo tvarkymas – ne mūsų atsakomybė. Jei norit, mes sutvarkysim, bet jūs sumokėsit.“ Tokie dalykai.

INTERFERENCE. IN BETWEEN DANCE AND PHOTOGRAPHY, sū okejos Carla Petzolt, Mareile Gnep, Miriam Taschler. Ilmeis Vysniauskaiteis nuotrauka.

Giedrė: O kodėl patys neišsikraustėte anksčiau, susidūrę su tokia realybe?

Liucija: Mokesčiams vis kylant, tyliai galvodavau sau: nors imk ir išsikraustyk. Nuolat kankino mintys – tai gal jau?.. Pirmus pusę metų su jais susirašinėjom el. laiškais, bet negaudavom jokių aiškių atsakymų. Užkniso, ir tiesiog nustojau jiems rašyti. Pasikonsultavau su teisininku, bet jis patarė nieko nedaryti, nes tai kainuotų daug pinigų ir laiko, ir vis tiek nieko nelaimėtume, nes reikalas sukasi apie valstybės įmonę. Labai retais atvejais žmogus gali kažką pasiekti.

Giedrė: Tai ką planuojate daryti? Laukti buldozerių?

Liucija: Kartu su Roberto priėmėm sprendimą, kad užsidarysime per savo organizacijos „Ideas Block“ gimtadienį – vasarį. Bus praėję pusantrų metų, kai šias patalpas išsinuomojom. Pavertus tai skaičiais, gauname: per šį laiką „Kompresorinėje“ įvyko 154 meno ir kultūros renginiai, suorganizuotos 4 dirbtuvių serijos (kiekvienoje – daugiau nei 30 sesijų). Skirstant pagal renginių tipą, esame surengę 67 koncertus, kuriuose savo kūrybą pristatė 125 grupės bei muzikantai; 16 parodų, kuriose savo kūrybą pristatė 67 tarpdisciplininio ir vizualaus meno kūrėjai; iš edukacinių renginių – 14 paskaitų/pristatymų, 12 kūrybinių dirbtuvių ir 4 kursai/dirbtuvių serijos; 12 filmų peržiūrų; 7 šokio ar teatro performansai; 5 jam'o sesijos; ir 10 kitokio tipo renginių. Be to, buvome 7 festivalių dalimi ir suorganizavome 2 meno rezidentūras.

Giedrė: Tiek daug meninės veiklos, kurios kitur nerasi... O šios galerijos vietoje planuojamo įkurdinti vadinamojo „ministerijų miestelio“ projektiniai pasiūlymai kabo vos už kelių metrų nuo jūsų langų.

Liucija: Šis projektas mums buvo pristatytas tik praėjusios vasaros pradžioje. Tądien pranešta, kad sausį, t. y. dabar, pastatas bus skelbiamas netinkamu naudoti, ir visi nuomininkai bus iškraustyti iki kovo, kuomet jis bus griauamas. Turėdama šią informaciją, nusprendžiau neplanuoti parodų visiems metams, ką paprastai darau, ir neteikiau paraiškų jų finansavimui. Susiplanavome tik pirmąsias

parodas, kitų – nebe. Bet kiek vėliau „Turto bankas“ man pranešė, kad viskas kiek užsitęsė ir galim čia likti iki 2024 m. vasaros.

Vienąkart paklausi – atsakymas vienoks, kitąkart – jau kitoks. Tada pasakėm sau: geriau patys nuspręskime, kada iš čia išsikraustome, ir išėikime oriai.

2023, Roberto Becerra nuotrauka

Giedrė: Ar turit, kur kraustyti?

Liucija: Ne.

Giedrė: Turbūt Vilniuje rasti patalpas menui – su aukštomis lubomis, atskiriomis erdvėmis, padoria kaina – yra sunku?

Liucija: Labai. Todėl dabartinės patalpos ir patraukė mūsų dėmesį, nes jų nuoma buvo mažesnė, kad ir su sąlyga, jog viską susitvarkysim savo lėšomis ir šių pinigų išsikraustymo atveju niekas negražins. Kiek žiūrėjome patalpų Vilniuje – niekas neįperkama. O iš kultūrinių renginių milijonų juk nesusikrausi.

Giedrė: Kokios jūsų kaimynų nuotaikos?

Liucija: Kaimynams iš dešinės – medžio dirbtuvėms – išsikraustyti yra žiauriai sunku: jie turi dideles patalpas, krūvą įrangos, milžiniškas stakles. Pusiau juokauja niekur nesikraustysiantys, tiesiog viską paliksiantys... Kiti kaimynai – šiame pastate asmenines studijas turintys tapytojai – čia įsikūrę kelerius metus, bet jų nuomos sutartys pasirašytos dešimčiai.

Giedrė: Kokių būta kitų meno ir kultūros srities žmonių reakcijų į jūsų situaciją?

Liucija: Žinoma, dauguma pasipiktinę, kad buvom palikti nežinioj. Turbūt kultūros įstaigoms dažnai tenka tokia dalia – jų egzistavimą lydi neužtikrintumas.

Giedrė: Liucija, o tavęs kartais neaplanko bejėgystė – ai, metu tuos menus ir įsidarbinu kavinėj?

Liucija: Jo jo, nuolat – nes supratau, kad, norėdamas ką nors sukurti ir ko nors pasiekti, esi verčiamas būti kurios nors institucijos dalimi, t. y. dirbti kultūros įstaigoje. Dirbdami sau, išsilaikyti galime, bet užsidirbti – ne. Jau daug metų dirbam tikėdami: ak, ateis diena, kai pagaliau užsidirbsim. Bet ji vis neateina. Jau gal, gal... Ir tuomet dar pakeliama nuoma. Reikia užsidirbti dar daugiau, kažkaip. Tačiau nesinori imti iš menininkų pinigų už jų kūrybos parodas – juk nesąmonė, kad menininkas turėtų mokėti už savo darbų eksponavimą. Taip ir išeina: tu nenori imti pinigų iš kūrėjų, bet tau pačiam nuomą mokėti reikia. Tad kaip tai turėtų veikti? Tada ir supranti, kad būti biudžetą turinčios institucijos dalimi žymiai paprasčiau.

Giedrė: Tačiau tuomet institucija gali tau diktuoti savo sąlygas ir tokiu būdu tave kontroliuoti. Ji gali tau nurodyti, kad, pvz., fotografijų parodos apie Indijos okupuojamą Kašmyrą tu nerengsi.

Liucija: Taip, tokiu atveju turi dirbti pagal tos institucijos gaires.

Giedrė: Kaip tokiam galios disbalanse kasdien atsikelti neprasikeikus ir dar su šypsena, kaip tu?

Liucija: Svarbiausia – geri žmonės aplinkui. Kai apima neviltis: na, ir kam mes visa tai darom?, tuomet ateina žmonės ir sako: „Tai, ką jūs darot, yra nerealiai faina!“ arba „Kaip gerai, kad yra vieta, kurioje galiu pagroti, pristatyti savo kūrybą, susirinkti, pakalbėti.“ Tai – didžiulis paskatinimas.

Vasario 23–24 d. kviečiame į atsisveikinimo su „Kompresorine“ vakarėlį.

Laiko klausimas. Apie Henriko Čerapo parodą Pamėnkalnio galerijoje

Gediminas Jasinskas

Justinos Tulaitės nuotrauka

Tai – tik laiko klausimas, tik laiko klausimas. „Tik tik, tik tik. Širdis per greit plaka“, mąstė liftininkas Antanas Garšva, eidamas Niujorko gatve; tuomet dar nebuvo galimybės nuskandinti mintis ir laiką *tiktoke*. „Tai – tik laiko klausimas“ – dažnai stebiuosi, kaip lengvabūdiškai tariamas šis posakis (persmelktas, mano nuomone, ne žinojimu, o nutylėta abejojone, egzistencine poezija), ir dabar vis dažniau galvoju, kad laikas, ko gero, niekada negali būti nuspėjamas ar numatomas, nes laikas, kaip teigė Maksas Aurachas, W.G.Sebaldo knygos „Išėiviai“ veikėjas, yra, „nepatikimas matas, jis ne kas kita, o tik sielos bruzdėjimas“, ir galbūt – toliau tęsiu mintį – būtent sukurti sąlygą to nepaaiškinamojo sielos bruzdėjimo patyrimui ir siekė Johnas Cage’as kompozicija 4’33”.

Tekstą pradedu painiomis vingrybėmis, nes laikas, kuo ilgiau apie jį galvoji, tuo nesuprantamesnis tampa, ima ir išnyra. Nes laikas, taip apgaulingai aiškiai sužymėjęs kasdienės rutinos ritmą, meninėje plotmėje tampa intriguojančiu ir žaismingu galvosūkiu – nugali logiką metaforomis ir paradoksis, uždega vaizduotę surrealiomis vizijomis, išteka upėmis, ošia vėjais ar dunkso kalnais. O kur dar visos teorijos apie populiariausią (nors vis dar pilnai nepažintą) praėjusio laiko laikmeną – fotografiją. Laiko tema mene yra neišsemiama.

Pamėnkalnio galerijoje veikiančioje parodoje „Suvartoto laiko kolumbariumas“ tapytojas Henrikas Čerapas praeities laiko temai suteikia konstruktyvią, metodiškai tiksliai išspręstą formą. 2019–2023 metais nutapytos abstrakčios mažojo formato drobės (eksponuojama tik nedidelė dalis jų) suskaido galerijos sienas į geometrinį kolumbariumo nišų tinklą, tik vietoje urnų – drobės, vietoje pelenų – dažai.

Taigi, parodos pavadinimas padiktuoja eksponavimo būdą ir atvirksčiai. Bendras parodos įspūdis grėsmingai sunkus, keliantis pagarbų susimąstymą (kaip ir turėtų būti kolumbariume), tik įėjus į galeriją sugaudžia tamsių, daugiausia juodai-baltos monochromijos drobių ritmas. Anotacijoje menininkas kukliai pažymi, kad paroda – „tik suvartoto gyvenimo įrodymų mažas projektas mažai erdvei“. Tad žvelgiant pavieniui, kiekvienas kūrinys atstovauja skirtingą vizualaus menininko dienoraščio įrašą. Rituališkai kartojamas tapybinis veiksmas yra siekis reflektuoti subjektyvią tikrovės patirtį, užrašyti ir įprasminti savąjį buvimą, tapybos pagalba sugauti nesugaunamą dabarties momentą. Šį tikslą menininkas bando įgyvendinti kartodamas iš anksto pasirinktą metodą – potėpį iš viršaus leidžiant žemyn.

Darbuose dominuoja tirštas, klampus, dažniausiai tamsus potėpis (baltos spalvos plotai tą tamsą dar labiau užaštrina), tik kur ne kur drobės pagyvina šviesūs melsvi, žemės spalvų, ochros potėpiai, kartais žvilgsnį sustabdo neužtepti baltos drobės plotai – kaip nutylėjimai, pauzės. Visuma kažkuo nyki, nebandanti ir negalinti vizualiai džiuginti, panašiai kaip miesto rajonų peizažai besniegę žiemą. Tad Čerapo „Suvartoto laiko kolumbariumas“, atrodo, turi ir pesimistinį, gal net cinišką akcentą. Jeigu laikas, kaip ir daiktai, gali būti branginamas arba ne, tad ar gali laikas būti suvartotas, sudegintas ir paverstas pelenais? Parodos pavadinimas kreipia asociacijas į liepsnas ir ugnį (ir pelenų tamsą tai ugniai užgesus), ir atmintyje netikėtai išskyla kito „Angies“ nario, Rimvydo Jankausko-Kampo paveikslas „Juoda saulė“ vaizdas. Vizualus ekskursas apie šviesos ir tamsos konfliktą (o gal koegzistavimą?) priartina parodą prie šių ir visų dienų aktualijų – tiek individualių, tiek kolektyvinių – bandymų pergalėti tamsą ir sušvelninti praeitį gražia nostalgija. Nepraeinančių karų ir krizių slogumas užkrėtė daugelio žmonių atmintį ir apraukė praėjusių dienų prisiminimus tirštais pilkumos ūkais. Ar Čerapo parodoje reikėtų ieškoti atsakymų, nusiramavimo, plyšio į šviesesnį, maloniai nostalgiską laiką? Ar paveikslų tamsa iš tiesų niūri ir slegianti, o gal tai tik skubota išvada? Sunku pasakyti, darbai sustingę ir nebylūs.

Svarbus parodos patyrimui yra erdvės aspektas, nes judėjimas erdvėje padeda atgaivinti vertikalių potėpių-brūkšnių ritmą (šį ritmą pratęsia parodos kontekste išryškėję galerijos salės architektūriniai elementai – aštrios kolonų briaunos, grindų betono suraižymai, langų stačiakampiai, žibintų bėgelių tinklas). Vertikalių potėpių atsikartojimas „kolumbariumo“ sienose kuria mirgėjimo, kismo įspūdį. Ekspoziciją galima pamatyti ir kaip vizualių ženklų sistemą, tekstą, tapybos kalbą užrašytą palindrominį sakinį, vienodai (ne)perskaitomą iš abiejų pusių. Kol kūrinių transliuojama reikšmė nėra iki galo aiški (kaip niekada iki galo neaiškus yra laikas), parodos architektūra ir patys darbai skatina judėti po erdvę kūnu ir žvilgsniu, įvairiomis kryptimis, vis sustoti ir palūkūriuoti, žvelgti iš arti ir iš toli, iš viršaus į apačią (kaip kad skleidžiasi Čerapo potėpis), ir vėl atgal į viršų.

Ten viršuje, dar neegzistuojančioje nepasiekiamybėje esantis ateities laikas iš lėto leidžiasi ant amžinai kažko laukiančių mūsų – svajingai užvertę galvas vis siunčiame šiems toliams nedrąsius vilties šypsnius, nepastebėdami, kad nuolatos (lyg tyčia – blyškiai) deganti kasdienybės ugnis jau pavertė dabarties akimirką tamsiais praeities pelenais, krintančiais į žemę.

Linijinis? Ciklinis? Amžinas?

Koks aš esu? Tai – laiko klausimas mums.

„Ir nieko naujo neįvyksta po saule.“

Paroda veikia iki vasario 25 d.

Justinos Tulaitės nuotraukos.

